

BUŞİDO: JAPON SAMURAYLARININ FELSEFESİ

BUSHIDO: THE PHILOSOPHY OF JAPON SAMURAIES

Yrd.Doç.Dr. Kubilay AKMAN

Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

kubilayakman@gmail.com

Özet

Buşido, Japon samuraylarının, savaşçılık geleneğinin ötesinde; sosyal ve etik boyutları olan yaşam felsefesidir. Samuraylar yüzyıllarca, Japon toplumu içinde Buşido etik kodlarına göre hareket etmiş ve bu geleneği kuşaktan kuşağa aktarmışlardır. Bu çalışma kapsamında Japon kültür tarihinin anahtar kavramlarından olan Buşido, Japonya'nın tarihinde yer alan önemli samuray ve savaş sanatı ustalarının (Yamamoto Tsunetomo, Miyamoto Musashi, Takuan Soho, Yagyu Munenori) görüşleri ışığında ele alınmıştır. Savaş sanatları tarihinde önemli bir yeri olan Buşido kavramı ve yansımaları kendi sosyal ve kültürel bağlamı için analiz edilirken, bu kavramın/olgunun oluşturduğu samuray profilinin oluşumu araştırılmıştır. Samurayların savaşçılık geleneğinin, salt bir fiziki "savaş" stratejileri bütünü olmayıp; esasında kişisel gelişim, ruhsal olgunlaşma ve ilerleme olarak bir anlam taşıdığı felsefi/etik örnekler temelinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Japonya, Japon kültürü, buşido, samuray, savaş sanatları.

Abstract

Bushido is the life philosophy of Japanese samurais with social and ethical dimensions, beyond the warriorship tradition. Samurais behaved according to Bushido ethical codes in Japanese societies for centuries and passed this tradition from generation to generation. Within the scope of this work, Bushido, one of the key concepts of Japanese cultural history is discussed in the light of thoughts by important samurais and martial arts masters in Japanese history (Yamamoto Tsunetomo, Miyamoto Musashi, Takuan Soho, Yagyu Munenori). Formation of samurai profile based on Bushido concept/phenomenon is inquired, while this concept which has an important place in the history of martial arts and its reflections are analyzed in their own social and cultural context. It is shown that the Samurai's warriorship tradition is not merely a sum of "war" strategies; essentially it is a way toward self development, spiritual growth and improvement.

Keywords: Japan, Japanese culture, bushido, samurai, martial arts.

Sensei Tony Johnson'a

Giriş

Japonya'ya, tarihine, kültürüne ve sanatlarına dair dünyanın sahip olduğu algı, büyük oranda Batı'nın Japonların anlam evrenini anlama ve anlamlandırma çabasının bir sonucu olarak şekillenmiştir. Bu durum, her ne kadar Japon kültürünün temel esaslarıyla ilgili asgari düzeyde belli bir bilgiye ulaşılmasına olanak tanımış olsa da, Japonya'nın kültürel haritasının birçok katmanları açısından, gerçeği tam olarak yansıtmayan imajlar da ortaya çıkmıştır. Bu konudaki en tipik örneklerden biri "samuraylar"dır. Japon tarihinde savaşçı sınıfını oluşturan samurayların kim olduğu sorusuna, yanlış ve eksik bir cevap 20. yy boyunca ve günümüzde sayısız örneği görülen sayısız sinema filmleri tarafından verilmiştir. Bu alanda fazlasıyla imge oluşturulmuştur ve bu nicel çokluğa rağmen ortaya koyulan imgeler samurayların hakikatini yansıtmaktan uzaktır. Samuraylar kimdir? Amaçları nedir? Savaşçı düşüncelerinin prensipleri, toplumsal ve kültürel bağlamı nelerdir? Bu sorulara cevap vermeden samuray dünyasının derinliklerini kavramak mümkün olmayacaktır. Bu cevaplama sürecinin en kritik anahtarlarından *Buşido*'dur.

Buşido, bu makalenin ilerleyen bölümlerinde de göreceğimiz gibi, Japon samuraylarının yaşam felsefesidir. Samuraylar, yaşamın her yönüne ve etik sorunlara dair cevaplarını *Buşido*'da bulurlar. Öncelikle, samurayların bu olgunlaşma ve kişisel gelişim disiplinini, kavramın etimolojik boyutlarıyla analiz edecek ve *Buşido*'nun temel prensiplerini Inazo Nitobé'nin çalışması ekseninde tartışacağız. Ardından, *Buşido*'yla ve genel anlamda Japon savaş sanatlarıyla ilişkili kavramları, otantik anlamlarına ve kullanıldıkları bağlamlarına sadık kalarak açıklayacağız. Bu kavramsal zemin üzerinde, *Buşido* tarihinin en önemli samuraylarının ve savaş sanatçılarının görüşleri ışığında geleneksel Japon kültürünün bu önemli bileşenin boyutlarını kavramaya çalışacağız. Yamamoto Tsunetomo, Takuan Soho, Miyamoto Musashi ve Yagyu Munenori'nin tarihsel önemi ve samuray kimliğinin oluşumunda derin etkisi olan görüşleri, bize *Buşido*'nun gerçekliğini anlamamızda belirleyici bir çerçeve sunacaktır.

Bu makalenin amacı, Japon kültürü hakkında yayınlanmış çok sayıda kaynak olmakla beraber, spesifik olarak *Buşido* konusunda var olan boşluğu doldurmaktır. İş dünyası stratejileri alanında seçilen ve verilen örnekler, aslında gelenekte yer alan bu yaşam felsefesinin moderne? doğru yansımalarının da izini sürecektir. *Buşido*'yla birebir bağlantılı olan inanç sistemleri (Zen, Taoizm, Şinto) bilinçli olarak çerçevenin dışında bırakılmıştır. Bunda iki temel neden, böylesi bir araştırma konusundaki genişlemenin bir taraftan başka alanlara doğru çatallanmayı gündeme getirecek olması; diğer taraftan da bu konuların ayrı başlıklar altında, başka çalışmalarda ele alınıp tartışılmayı hak ediyor olmasıdır. Burada, *Buşido* kavramı, kendi iç bütünlüğünde ele alıp tartışılırken; konunun inançsal bağlamları belki başka çalışmalarda, belki de başka yazarlar tarafından çalışılacaktır.

Samuraylar üzerine yürütülen tartışmanın içinde bulunduğumuz tarihsel ve kültürel bağlamlarda, yine bu çalışmanın tamamen dışında bırakılmış olan iki önemli çağrışımı yaşadığımız coğrafyadaki *fütüvvet* (yiğitlik) ve Batı'nın şövalyelik konseptleridir. Bu makalenin bir olası faydası da, böylesine bir üçlü karşılaştırma yapacak araştırmacıların en azından *Buşido*'yla ilgili önerinde bulunan boşluğu doldurmaktır. Böylesi bir karşılaştırmaya eğer bir gün girişilirse bu mütevazı metnin çok daha ötesinde tarihsel, kültürel ve düşüncel bilgiler ve bulgular açığa çıkabilir. Tarih ve toplumlar bazen benzer, bazen ayrı yollar izlerken, böylesi kesişme veya örtüşme alanları insan düşüncesinin evrensel ve yerel boyutlarını kapsamlı olarak ele alıp tartışmamız noktasında bize zengin imkanlar sunmaktadır.

Makalenin yazarı, “geleneksel savaş sanatları”nda bir eğitmen ve uygulayıcı olarak çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar, tarafıma konuya hangi “kadrāj”dan bakılacağı / bakılması gerektiği konusunda belli bir tecrübe sunmuştur. Sosyal bilimlerde “metin analizi”, saha araştırmalarının ve diğer kantitatif araştırma tekniklerinin yanında uzun yıllar bir metodolojik yaklaşım olarak kullanılmıştır. Elbette, “metin analizi” ile metinleri özetlemek arasında bir sınır ve ayırım vardır. Burada, geleneksel savaş sanatlarının, özellikle Buşido eksenindeki temel metinlerinin hangi bakış açısıyla, hangi “çerçeve”den ele alınacağı; bir sosyolog olarak daha önceki araştırma ve inceleme ilgilerim kadar geleneksel savaş sanatçısı (martial artist) ve eğitmeni olarak sahip olduğum birikimle de belirlendi. Her ne kadar çalışmakta olduğum sistemler Çin kaynaklı olsa da, Asya’daki savaş sanatlarının ortak bir ruhtan beslendiğini biliyoruz. Zaten Japon savaş sanatları da, ustalarının sayısız kereler kaydettiği gibi büyük oranda Çin kökenlidir. Bu anlamda okuyucu bu satırları, Türkiye’de ilk kez Buşido kavramının bir açıklanma denemesi olarak görmenin yanında; yazarın bir ayağıyla modern sosyoloji zeminine basarken diğer ayağıyla Uzakdoğu’da gelişen bu sanatların zemini üzerinde yer aldığını da göz önünde bulundurmalıdır.

1. Savaşçının Olgunlaşma Yolu

Buşido sözcüğünü oluşturan karakterlere (武士道) etimolojik olarak baktığımızda, aslında Japon kültürü ve tarihi içinde yüzyıllardır süre gelen bu yaşam felsefesinin ve disiplininin anlamını kavramak üzere önemli bir adım atmış oluruz. *Bu* “durdurmak” ve “mızrak” şeklinde iki kısımdan gelir. Sözcük “savaşa dair”, “askeri” anlamlarını verse de özünde gerilimi durdurmak anlamı vardır. *Şi*, “samuray”, “beyefendi” ya da “âlim” anlamına gelir. *Do* ise, “baş” ve “hareket” kısımlarından oluşur ve orijinal olarak düşünceli bir eylem yolunu temsil eder. Bu bağlamda bir yol, bir mecra anlamı vardır (Wilson, 2010). Bu analitik yaklaşımla bakıldığında, Buşido, birebir çevirideki “savaşçının yolu” anlamının ötesinde, temel ilke olarak öz-disiplini gerektiren, etik ve savaşçı yönü olan bir yaşam yolu olarak kabul edilebilir. Öz-disiplin savaşçının toplum içindeki kendi yerini ve etik değerleri kavramasını ve kendisini savaş sanatları içinde olgunlaştırmasını gerektirir. Bu sayede savaşçı asıl düşmanın kendi bilgisizliği ve tutkuları olduğunu görür (Wilson, 2010). Bu yönüyle Buşido, salt bir savaşçılık metodolojisi olmanın ötesinde, bir kişisel gelişim, olgunlaşma ve aydınlanma yoludur.

Ülkesinin kültürel mirasını anlama çabasında olan yazar, diplomat ve siyasetçi Inazo Nitobé (1862-1933), *Buşido: Japonya'nın Ruhunu* adlı eserinde Buşido’yu Japon kültürünün tarihsel bağlamı içinde, Budizm’in, Şintoizm’in, Konfüçyüsçülüğün etkisi altında; kuşaktan kuşağa, sözlü olarak aktarılan bir etik kurallar bütünü olarak analiz eder (Nitobé, 2004). Batı literatürüne de oldukça hâkim olan Nitobé, Japon samuraylarının savaşçılık ve etik yolunu Batı düşüncesiyle karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Bu anlamda *Buşido: Japonya'nın Ruhunu*, Aristoteles’ten Montesquieu’ya kadar Batılı filozoflara da değinerek bu geleneksel felsefeyi modern bağlamlarla ilişkilendirerek tartışmaktadır. Aslında Nitobé’nin eseri (İngilizce yazılmıştır) Batı’da Buşido’nun tanıtımı konusunda ilk önemli adım olmuştur.

Inazo Nitobé, yaptığı kapsamlı araştırma sonucunda Buşido’nun temel prensiplerini şöyle sıralamıştır (Nitobé, 2004):

- Dürüstlük ve Adalet,
- Cesaret, Gözü peklik ve Tahammül,

- İyilikseverlik ve Acıma Duygusu,
- Nezaket,
- Doğruluk ve Açık sözlülük,
- Onur,
- Sadakat Yükümlülüğü.

Bu etik değerlerle donanmış olan samuraylar Thomas Cleary'nin ifadesiyle “yüzlerce yıl boyunca yalnızca ulusun siyasal yazgısının efendileri olmakla kalmadı, aynı zamanda halk vicdanının önderleri sayıldı. Savaşçının moral ve ruhu, toplum üzerindeki etkileri bakımından en az maddi güçleri ölçüsünde önemliydi.” (Cleary, 1998: 13). İlk kez 9. yüzyılda hakkından bahsedilen samuraylar, geleneksel Japon toplumunun bu savaşçı sınıfı, Suzuki Shosan'a göre “Budacı ilkelerle toplumsal ilkelerin” bir bütün olduğu etik mecranın temsilcileridir (Cleary, 1998: 74). Suzuki Shosan da, samuray felsefesinde kişisel farkındalığın ve gelişimin altını şu sözleriyle çizer: “Kendinizin farkına varın ve kendinizi tanıyın. Ne kadar öğrenirseniz öğrenin ve ne kadar bilirsiniz bilin, kendinizi tanımıyorsanız, hiçbir şey bilmiyorsunuz demektir. Gerçekten de, kendinizi tanımıyorsanız, başka hiçbir şey bilmezsiniz.” (Cleary, 1998: 68). Görüldüğü gibi, Buşido asla sadece kılıç kullanma ve diğer savaş sanatlarında ustalaşmak olarak algılanmamıştır.

Genel insani olgunlaşmanın ve aydınlanmanın zorlu sürecinde savaş sanatları daha geniş bir “Yol”un içindeki tali bir yol konumundadır. Samurayın Yolu’nu Budizm’in ve geleneksel Japon dini Şintoizm’in birleşmesinden doğan bir felsefe olarak algılayan, 20. yüzyılın Soto Zen¹ ustalarından Taisen Deshimaru, Budo’da (Savaş Yolu) amacın sadece mücadele etmek olmadığını, “aynı zamanda kişinin özüne hâkim olması ve orda huzuru bulması” olduğunu vurgular (Deshimaru, 2002: 17, 19). Savaş sanatları, yaşamlarınızı yaratmanın, kendinizi özgürleştirmenin, olaylara belirli bir mesafeye dışarıdan bakabilmenin; yani buraya ve şimdiye ait olabilmenin yoludur. Bu yaklaşımda her şeyin temeli yatar ve bu anlamda savaş sanatları gösteri, eğlence ya da spor değildir. Kodo Sawaki'nin dediği gibi savaş sanatlarının sırrı “kazanan ya da kaybeden birinin olmaması”dır. “Ne yenilebilir ne de yenilebilirsiniz.” (Deshimaru, 2002: 28, 29). Burada kastedilen, kazanmayı amaçlamak, kaybetmekten korkmak, yaşamı arzulamak, ölümden korkmak, gibi sınırlandırıcı ve sabitleyici duygular Buşido felsefesinin özünde yer almamasıdır. Savaşçı kendini ne hedeflerle, ne bedeniyile ne de zihniyle sınırlandırmaz. Bu anlamda onun yolu bedenini, fiziki gücünü ve tekniğini ötesinde bir doğrultuya doğru, “spritüel” bir temelde gelişir.

2. *Tai, Wasa, Shin*

Taisen Deshimaru, Savaş Sanatları'nda üç önemli nokta olduğunu vurgular: *Tai* (Beden), *Wasa* (Teknik) ve *Shin* (Zihin ya da Ruh). Güçlü bir tekniği olan savaşçı güçlü bedeni olanın karşısına çıktığında, kazanan teknik olur. Güçlü bir zihin ve güçlü bir teknik karşı karşıya geldiğinde ise zihin kazanır, çünkü güçlü zihnin tekniğin zayıf, eksik kaldığı tarafı bulur ve oradan saldırır. Ruh ya da zihin en önemlisidir ve nihai kararı veren odur (Deshimaru, 2002: 33,35). Nefes, Savaş Sanatları'ndaki en önemli konudur. Klasik *Budo*'da (Savaş Yolu) nefes akciğerlere değil Japonların *hara* dedikleri, göbeğin altındaki bölgeye, diyaframa alınır. Tüm dikkat orada odaklanmalıdır, ne savaş, ne rakip, ne de savaşçının kendi varlığı dikkati *hara*'dan uzaklaştırmamalıdır. Nefes tekniğini geliştirmenin en önemli yolu ise *Zazen* (oturarak yapılan Zen meditasyon) yapmaktır. Nefes, *ki* (yaşam enerjisi)

haline gelir ve beden, teknik ve zihin/ruh arasındaki bağlantıyı kurar (Deshimaru, 2002: 51, 81). Bu sağlandığında, zihin tıpkı akıntıya vuran ay ışığı gibi olur; su kıpırtılar içinde, dalgalanarak akıp gider ama ay ışığının yansıması sakindir, suyla beraber dalgalanmaz. Bu sükûnete ulaşan savaşçı için artık birçok detay etkisini yitirmiştir. Bu yaklaşım mücadelenin, yaşamın, ölümün, zaferin ve yenilginin ötesindedir. Savaşçının yapması gereken öncelikle kendi zihnini ve egosunu öldürmesidir. Bunu başardığında rakipleri zaten ondan uzak duracaktır. Deshimaru'ya göre “kılıcın asıl sırrı, onu kınından hiç çekmemektir.” (Deshimaru, 2002: 53). Bu anlamda Deshimaru, Sun Tzu'nun “en büyük zafer savaşmadan kazanılandır” yaklaşımını doğrulamaktadır (Sun, 1991). Bu yaklaşım, yukarıda değindiğimiz Buşido'nun etimolojik kökleriyle de örtüşmektedir.

Beden, Teknik ve Zihin/Ruh karşılaştırmasında, bunların hangisinin daha güçlü olduğuna dair, Japonya'da “Kedinin Savaş Sanatları Meclisi” adlı bir hikâye anlatılır. Meiji Restorasyon Dönemi'nden (1868-1912) önce Japonya'da Shoken adında bir Kendo (Japon kılıç sanatı) ustası vardı. Bu usta, evini işgal eden bir fareden muzdaripti. Kedi her gece evine geliyor, samurayı uyutmuyordu. Hatta bu yüzden artık gündüzleri uyumak zorunda kalmıştı. Bunun üzerine Shoken, kedi eğiticisi olan arkadaşından yardım istedi ve kendisine en iyi kedisini ödünç vermesini rica etti. Arkadaşı ona olağanüstü hızlı bir sokak kedisi verdi. Bu kedinin muhteşem kasları ve iri pençeleri vardı; güçlü bir kediydi. Tam bir fare avcısı olan bu kedi maalesef evdeki farenin direnci karşısında teslim oldu ve kaçıp gitti. Bu olaydan sonra Shoken yeni bir kedi aldı. Bu gösterişli, muhteşem *ki*'si (yaşam enerjisi) olan, saldırgan bir kediymiş ve kaçmadı, fareyle mücadeleye girişti. Ama fare yine üstün çıktı, ikinci kedi de onu yakalayamayarak kaçıp gitti. Üçüncü kedi bir tuzak kurmayı tercih etti ama o da öncekiler gibi başarısız oldu ve fareyi yakalayamadı. Son olarak arkadaşları ona, siyah, yaşlı bir kedi verdi. İddialı bir görünüşü yoktu. Fare bir süre onu seyretti, sonra tedirginliği geçti ve bu sakın, gösterişsiz ve hareketsiz kediye doğru hareket etti. Kedi hiç oralı olmuyor, kıpırdamıyordu. Yavaşça farenin tedirginliği azaldı ve ona daha çok yaklaştı. Kedi aniden harekete geçti ve bir hamlede onu yakaladı. Bu şekilde sonlanan hikâyenin ardından, kediler toplanıp siyah kedinin neden başarılı olduğunu araştırdıklarında; tek başına *tai*'nin (beden), *wasa*'nın (teknik) ya da *ki*'nin (yaşam enerjisi) başarı için etkili olmayacağına gördüler. Tüm bunlar, *shin*'le (zihin/ruh) bir araya gelmediğinde savaş sanatlarında başarının mümkün olmadığı sonucuna vardılar (Deshimaru, 2002: 72-75). Savaş Sanatları'nda bir teknik seçimi söz konusu değildir. Her şey bilincin ötesinde, doğal ve otomatik bir süreç olarak yaşanır. Zihin, beden ve tekniğin birleşmesinin esas olduğu Savaş Sanatları'nda doğru hareketin yapılabilmesi, mücadelenin sürdüğü ortam üzerinde tam bir farkındalığı gerektirir. Bu “farkındalık” ile doğru hareket seçilir, teknik ve beden ile hareket uygulanır ve her şey biter. Bu süreçte, düşünceye yer yoktur, “çünkü düşünce zaman demektir ve zaman da kusurdur.” (Deshimaru, 2002: 36). Zaman kavramı sporda olabilir ama geleneksel Savaş Sanatları'nda sadece şimdi vardır. Sporda, birkaç saniye kadar kısa da olsa zaman kavramı vardır. Bu süre içinde hızla düşünür, karar verir ve uygularsınız. “Savaş sanatlarında ise beklemek için zamanınız yoktur. Zafer ya da yenilgi, yaşam ya da ölüm bir anda kararlaştırılır. Bu yüzden şimdide yaşamak zorundasınız. Yaşam ve ölüme karar veren şey şimdidir.” (Deshimaru, 2002: 29). Yaşam bir burada ve şimdi halidir. Geçmişe ve geleceğe dair kaygıları olan insanlar, şimdiden koparken aslında bir hayal için kuruntulara kapılmaktadırlar (Deshimaru, 2002: 96). Hayat sadece şimdide vardır ve sürmektedir. Zen'in bu

prensibi Savaş Sanatları'nda da esastır. Şimdiye odaklanmak, büyük bir hızı da getirmektedir. Sun Tzu'nun dediği gibi, “rüzgâr gibi gel, şimşek gibi git ve rakiplerin seni yenmeye vakıf olamayacaktır.” (Sun Tzu, 1991: 47). Japon *Buşido* felsefesi, aslında birçok noktada olduğu gibi “hız” konusunda da Çinli usta Sun Tzu'nun etkisini taşımaktadır.

Buşido kendisini samuray kültürünün, geleneklerinin ve adabının örnekleri olan ustaların klasik metinlerinde ifade etti ve yüzyılların ardından bugüne geldi. Bu bağlamda Yamamoto Tsunetomo'nun *Hagakure*'si, Takuan Soho'nun *Şımsız Zihin*'i, Miyamoto Musashi'nin *Beş Çember*'i ve Yagyū Munenori'nin *Hayat Veren Kılıç*'i yüzyıllarca birikerek, kısık sesle, kulaktan kulağa aktarılan ve bir yönüyle ezoterik olan Buşido'nun dört büyük köşe taşıdır. Burada özellikle ve önemle üzerinde durulması gereken nokta, mesela 19. ve 20. yy.da yaşamış olan Inazo Nitobé özünde araştırmacı bir ilgiyle Buşido'yu anlamaya ve anlatmaya çalışırken; burada saydığımız dört büyük ismin samuray, kılıç ustası, Zen ustası, vb. olarak ele aldığımız konunun başat aktörleri olmasıdır. Bu anlamda, aşağıda tartışacağımız eserler samurayların yaşam felsefesine dair birinci el kaynaklardır ve Buşido'nun kesin etik kuralları, yaşam tarzı, sosyal ve bireysel değerleri bu dört asli köşe taşıyla belirlenmiş ve kuşaktan kuşağa aktarılmıştır.

3. Hagakure: Samuray'ın “Saklı Yaprakları”

Nabeşima Ailesi'nin bir hizmetkârı olan Yamamoto Tsunetomo (1659-1719), bir samuray olarak hayatını sürdürmekle kalmamış, bugün Buşido'nun en temel ve klasik metinlerinden olan *Hagakure*'yi (Saklı Yapraklar) kaleme alarak Japon savaşı sınıfının temel etik normlarını geçmişten geleceğe doğru aktarmıştır. Yamamoto Tsunetomo, savaşıya sabit görüşlülükten uzak olmayı önerir; “belirli bir düşünceye sahip olduktan sonra, daha fazlasını geliştirmeyi gerekli görmeyenler çabuk hata yaparlar.” (Tsunetomo, 2006: 23). Samuray, belirli bir noktada, sabit olarak zihnini kilitlemeden, özgürce ama efendisine sadakatle hareket ederse Yol'da başarılı olur ve ilerler. Aslında, samurayların tarihsel süreçlerinde, bir savaş stratejisi olarak “sadakatsizlik”in belli bir işlevi olduğunu, hatta samurayların yaşam felsefesinde içkin olarak bu kavramın da göz önünde bulundurulması gerektiğini öne süren bir görüş de bulunmaktadır. (Archer, 2008) Ne var ki bu ayrıkçı söylem, en azından tekil olgular tarafından desteklense de genel-klasik samuray felsefesi metinleri ve Buşido ustaları tarafından onaylanmamaktadır. Bu noktada, çeşitli yöntem ve araçlarla, samurayların Buşido ekseninde oluşan temel değerlerinin; yaygın bir sadakat, itaat ve kendini-adama kültürü şeklinde tüm topluma devlet eliyle ideolojik olarak kazandırıldığı da kaydedilmiştir. (Narroway, 2008: 66) Popülerleşmiş versiyonuyla Buşido, yurttaşların ulus kimliğini benimsemeleri, aidiyet kurmaları ve içinde buldukları sosyal kontekstleri sorgulamadan mevcut durumları kabullenmeleri konusunda meşrulaştırıcı bir manipülasyon mekanizması işlevi görmüştür.

Tsunetomo'ya göre Savaşçılığın “en önemli sırrı” samurayın kendisini bedensel ve zihinsel olarak efendiye adayabilmesidir. Bunun yanında, aklını, insanlığını ve cesaretini de pekiştirmelidir. Bu üç erdeme sıradan insanlar ulaşamazlar, ama aslında bunları elde etmek kolaydır. Akli geliştirmenin yolu insanlara danışmaktır. Danışarak kendini geliştiren sonunda “ölçülemez bir akıl”a sahip olur. İnsanlık, diğer insanlar için iyi şeyler yaparak gelişecek bir duygudur. Bu duygunun gelişi-

mi için, kendiniz ve karşınızdakilerin ihtiyaçlarını, beklentilerini değerlendirdiğinizde diğerkâmca bir tercihle önceliği karşı tarafa vermelisiniz. Cesareti geliştirmek ise savaşçının zorluklara karşı dişlerini sıkmasından geçer. Tsunetomo samuray adaylarına tavsiyesini şöyle sürdürür: “Öncesine ve sonrasına bakmadan dişlerinizi sıkarak var gücünüzle karşılaştığınız konunun üstesinden gelmelisiniz. Bunun üzerine bir şey bilmiyorum.” (Tsunetomo, 2006: 60). Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, Buşido sadece bir fiziki anlamda askeri eğitim ve kültür değildir. Özünde insanın gelişimi ve olgunlaşması için tanımlanmış, Japon kültürünün, izleri günümüz kültürel yaşantılarında da bulunabilecek bir erdem yoludur.

Samuray yaşantısını bir “görev ahlâkı”na dayandıran *Hagakure*’de bir insanın yapmak zorunda olduğu en temel işin görevine sadık kalmak olduğu savunulur. Tsunetomo bu konuda prensiplerini bazı “yemin”lerle açıklar. “Benim kendi kendime ettiğim yeminlerim vardır:

- Şerefli savaşçılık yolunda geri kalma.
- Efendine yararlı ol.
- Babana sadakatini göster.
- İnsanlar için tutkuyla mücadele et.

Bu dört yemin her sabah tekrarlanırsa kişi iki insanın gücüne kavuşur, geride kalmaz.” (Tsunetomo, 2006: 60). Görüldüğü gibi Tsunetomo’nun günlük olarak ettiği bu yeminler de özünde moral değerlerle ve genel etik yaklaşımla bağlantılıdır. Bu yaklaşımın özünde de esasen “efendiye sadakat” vardır. *Hagakure*, samurayın iyiye kötüyü bakmadan bir hizmetkâr olarak kendisini bağlı bulunduğu ailenin yolunda feda etmesini önerir (Tsunetomo, 2006: 11). Hizmetkâr görevini onurla sürdürmelidir, eğer görevinde başarısız olursa veya efendisine karşı yeterince sadık olamazsa bir intihar ritüeli olan *seppuku* ile hayatına son verir.ⁱⁱ Samuray onurunu korumak adına seppuku’yu gönüllü olarak kabul edecektir.

Aslında insanın gelişimine dair birçok öğretilerde olduğu gibi, Buşido’da da asıl olan kişinin başkalarını değil “kendini yenmesi”dir. Bugün dünü, yarın da bugünü aşarak daha iyiye doğru gelişmeli, ilerlenmelidir. Hizmetkâr refahın peşine düşmeden, tevazu ile hayatını sürdürmelidir. Eğer böyle davranırsa lekelenmekten kendini korur. Samuray ne tür sorun yaşarsa yaşasın, geri durup beklemeyi bilmelidir. Sorunlara karşı vakarını korumalıdır. Anın gerçeğini kavrayan savaşçı başkalarının gücüne başvurmadan sadece kendi gücüne güvenmeli ve kararlılıkla hareket etmelidir (Tsunetomo, 2006: 18, 22, 61, 145, 149). Buşido’da kararsızlığa ve çekimserliğe yer yoktur. Tıpkı hala birçok *dojo*’daⁱⁱⁱ bugün de devam eden, kılıçla yapılan deneme kesişlerinde olduğu gibi hamle ikirciksizce, bir anda yapılmalı, her tür karar bu kesinlikle gerçekleşmelidir. Ama bu kararlılık ve kesinlik acelecilik olarak algılanmamalıdır. Erdemli insanın yüreği dingindir ve çeşitli olaylarda aceleci davranmaktan uzak durur. “Küçük insanlar henüz o dinginliği yakalayamamışlardır, insanlara dalaşır, her şeyle çatışırlar.” (Tsunetomo, 2006: 77). Savaşçı karar anında dingin, sakin ama çabuk sonuca varan kişidir.

Buşido’nun üzerinde durduğu temel yaklaşımlardan biri, Tsunetomo’nun ifadesiyle “bu yalan dünyada herkesin ölüp gideceği” gerçeğidir. Bunun farkında olarak, “yaşarken bir ölü olabilmek gerçek yola ulaşmaktır.” (Tsunetomo, 2006: 77). Geçtiğimiz yüzyılın Zen ustası Deshimaru da bu açıdan Tsunetomo’nun mecrasından devam eder. Yaşam ve ölüm gerçekte nedir diye soran Deshimaru, “Kişi gerçekten yaşamayı istiyorsa, öncelikle kendi ölümünü tanımalıdır,” sonucuna varmıştır. Samurayın yapması gereken öncelikle kendini, kendi zihnini öldürmektir (Deshimaru, 2002: 53,96). *Hagakure*’nin felsefi olduğu kadar edebi olarak da

çarpıcı olan üslubunda, insanların soylu ya da sıradan, zengin ya da yoksul, erdemli ya da kafası karışık; istisnasız hepsinin ölümlü olduğu ve ölümü tadacağı anlatılır. Herkes ölecektir ve Tsunetomo da öleceğinin bilincinde olarak kendini ifade etmektedir. Bazıları, sanki hiç ölüm yokmuş gibi duyarsız ve umursamazdır. Bu büyük bir “umarsızlık”tır ve faydasız bir rüyadır. Üstat samuraylara seslenir: “Ölüm ayağınızın ucundaymış gibi kendinizi hazırlayınız.” (Tsunetomo, 2006: 69). Yamamoto Tsunetomo’ya göre, Buşido anlamını ölümle kazanır. “Ölüm kalım durumunda, çabucak seçilecek olan ölümdür. Tereddüde yer yoktur. Kararlılıkla ölüme ilerlemek gerekir.” İkelere uygun olmayan bir şekilde yaşamaktansa savaşçı ikelere uygun bir ölümü yeğlemelidir. Savaşçı gündelik yaşamında da kaçınılmaz olan ölümü her sabah meditasyonla düşünmeli, zihninde her gün bir kez ölmelidir (Tsunetomo, 2006: 8,166). Bu yaklaşım, samuray savaş sanatlarındaki cesaretin de temelini oluşturur.

Samuray, şu anda sahip olduğu katıksız düşünceyi koruyarak, kendini koyuvermeden görevine devam etmelidir. Bunun dışında başka seçebileceği bir yol yoktur. “O tek düşünce”yi hep yüreğinde saklı tutmalı ve zihinsel bir “çatallaşma”ya sivrulmamasıdır. Buşido öğretisi tektir ve başka arayışlara girmek Tsunetomo’ya göre yersizdir. Samuray, Şintoizm ya da Budizm gibi başka öğretileri dinlese de nihai olarak Buşido’ya girmeli ve bu yol onun yaşamının temel rehberi ve referansı olmalıdır (Tsunetomo, 2006: 43, 63). Her şey tek zihinle yapılmalıdır. Sadece tek bir şeye yoğunlaşarak, zihinde on bin şey konusunda aydınlanma sağlanabilir (Tsunetomo, 2006: 159). Mesela, savaş sanatlarında ustalaşanların aynı zamanda kaligrafide de yoğunlaşması buna örnek olarak gösterilebilir.^{iv} Bir harfin kaligrafik olarak çizimindeki ustalık kendi gücünü ve enerjisini hayatın başka alanlarına da taşıyacaktır.

Yamamoto Tsunetomo, samuraylara “azminiz sağlam olduğu sürece, sözleriniz ve eylemleriniz savaşçılık yoluna uygun olsun,” diye tavsiyede bulunur (Tsunetomo, 2006: 83). Sözler ve eylemler arasındaki tutarlılık çok önemlidir. Savaşçı, dikkatsizce zayıflık olarak anlaşılan sözcükler sarf etmekten kaçınılmalıdır. Çünkü küçük konularda verilecek olan açıklar kişinin yüreğinin derinliklerindeki zaafı açığa çıkarabilir (Tsunetomo, 2006: 44). Bu nedenle samuray, tam bir öz-denetim ve ağırlıkla ağızından çıkan her kelimenin efendisi olabilmelidir.

Buşido konusunda klasik bir metin ve samurayların temel rehberi olan *Hagakure*, kendisi de bir samuray olan Yamamoto Tsunetomo’nun hayatından, tecrübelerinden ve kendinden önceki bilgeliğin ona uzanan soyağacından süzülerek gelmiştir. Tsunetomo’nun temsil ettiği Buşido değerleri, iniş ve çıkışlarla, dönüşüm ve değişimlerle, belki geleneğin ötesinde farklı görünümle bugüne kadar gelmiştir.

4. Tek Yönlülüğe Karşı “Sınırsız Zihin”

Japon Kültürü içinde önemli yeri olan Zen Budizmin önde gelen figürlerinden biri olan Takuan Soho’nun (1573-1645) *Sınırsız Zihin* eseri, Buşido’nun, özellikle Zen’le harmanlanmış olarak gelişiminde çok temel uğraklardan biridir. Çiftçi bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelen Takuan spritüel bir yaşamı seçmiş ve Zen geleneği içinde yer alan Rinzai yoluna katılmıştır. Zen prensiplerini birçok aktiviteye, özellikle de savaş sanatlarına uygulamıştır. Ölmeden önce, etrafında toplanan izdeşleri ondan ölüme ve Zen’e dair anlamlı bir mesaj beklerken, eline fırçayı almış, Çince “rüya” karakterini yazmış ve hayata gözlerini kapamıştır (Munenori, 2010: 32-33). Bu anlamda Takuan’ın ölümlerinde verdiği mesaj da adeta öğrencilerini yoğunlaşmaya ve aydınlanmaya sevk edecek bir *koan*^v gibidir. Takuan Soho, me-

zarına herhangi bir şafat istememiştir ve bugünkü Tokyo’da bulunan Tokaiji tapınağındaki mezarında sadece kocaman bir taş bulunmaktadır. Sağlığında dikkat çekmeden yaşamayı seçen usta ölümünde de şan ve şöhretten uzak durmayı tercih etmiştir.

Takuan Soho’nun kılıç ustalarına özellikle önerdiği, zihinlerinin sınırsız olarak “düşünme”nin ötesine geçmesidir. Kendilerine karşı bir hamle yapıldığında zihinleri durup düşünmek için zaman kaybetmemelidir, hemen karşılığını vermelidir. İsterse kılıçlarını savurarak gelen on kişi olsun, zihin bunlardan birine takılıp kalmadan birinden diğerine sıçrayarak karşılığı vermelidir. Eğer birine takılıp kalırsa, ikinci ya da üçüncü kılıç darbesi hedefi bulacak, savaşı kaybedecektir. Bu görüşünü açıklamak için Takuan ağaç örneğini verir: Önünüzde kırmızı yaprakları olan bir ağaç duruyorsa ve siz sadece bir tek yaprağa bakıyorsanız ağaçtaki başka detayları göremezsiniz. Zihninizde herhangi bir düşünce bulundurmada, tek bir yaprağa takılıp kalmadan ağaca bakarsanız sınırsız yaprağı görür ve ağacı bir bütün olarak algıyorsunuz. Eğer bakan kişi tek bir yaprağa odaklanırsa, onun için diğer yapraklar yokmuş gibi olacaktır (Takuan, 2008: 23-27). Bu durum samuray için savaş sanatları konusunda da geçerlidir. Her bir hasım, birer yaprak gibidir. Onların bir teki üzerinde odaklanan kılıç ustası diğer yaprakları göremeyecek ve girdiği çarpışmayı kaybedecektir.

Zihnin bir noktaya; mesela bir organınıza, kılıcınıza ya da düşmanın kılıcına odaklanmasını Takuan “tek yönlü zihin” olarak adlandırır. Ona göre tek yönlülük küçümsenecek bir durumdur ve kazanmanın önündeki en önemli engeldir. Oysa zihin eğer hiçbir yere yönlendirilmezse, beden her yerinde olacak, adeta özgürce akacak ve elinizde elin işlevini, ayağınızda ayağın işlevini, gözünüzde gözün işlevini fark edecek ve uygulanmasını sağlayacaktır. Bedenin her yerinde dolaşan, akan zihin eller hareket edeceğinde ellerdeymiş gibi olur. Ayaklar manevra yapacağında zihin ayakta ve bu işlevi en iyi şekilde gerçekleşmesini sağlar. Zihnin bir yerde tikanıp kalmamasını sağlayacak olan çaba samurayın sahip olduğu disiplinin önemli bir işaretidir. Bu anlamda, “amaç ve işin özü zihnin durmamasını sağlamaktır. Hiçbir yere yerleştirmesiniz her yerde olacaktır.” (Takuan, 2008: 35-38). Her yerde olan zihin sadece bedende değil ortamda da her yeredir ve tehdit nereden gelirse orada hazır olacaktır. Çünkü belli bir çıkmaza saplanıp kalmamış, sabit bir noktada odaklanmamıştır.

Takuan Soho zihnin bir noktaya saplanıp kalmasının sakıncasını su metaforuyla anlatır. Su nasıl ki donup kaldığında onunla elimizi yıkayamazsak, onu içemezsek, aynı durum zihin için de geçerlidir. Zihnin erimesini başarabilirsek o da su gibi kullanılabilir, beden ihtiyaç duyulan yerlerine yayılır ve harekete yön verir. “Düşünceden arınma” Buşido’da ulaşılabilecek önemli bir aşamadır. Bu durum başarıldığında zihin bir yere takılıp kalmadan su gibi akar, yolunu bulur ve gereken yerde açığa çıkar (Takuan, 2008: 39-40). Bu konuda Takuan eski bir şiiri anar:

“Düşünmeyeceğim” diye düşünmek de

Bir düşüncedir.

Düşünmeyi

Düşünmeyin.” (Takuan, 2008: 41).

Savaş sanatlarında aslanan zihni tamamen unutmaktır. Kendini unutan zihin, kılıcı kullanan ele odaklanmaz ve onu yok sayarak hamle yapar ve düşmanı yener. Takuan Soho’ya göre bu “zihnini düşmanla doldurmamak”tır. “Düşman hiçliktir. Kendi hiçliktir. Kılıcı tutan el, kılıç hiçliktir.” Bunu kavrayan savaşçı, öte yandan zihnin “hiçlik” tarafından ele geçirilmesine de izin vermemelidir (Takuan, 2008:

44-45). Bu felsefi ve mistik derinlikleri olan yaklaşımda, “Kılıç için zihin yoktur. Darbeyi alacak olan için de zihin yoktur. Saldıran, Hiçliktir, kılıcı da Hiçliktir. Darbeyi alacak olan da hiçliktir.” (Takuan, 2008: 45). Dolayısıyla savaşçının edimi, hiçliğin, hiçlik eliyle, hiçliğe karşı hamlesidir. Aslında, fazla soyut ve anlaşılması güç gibi görünen bu söylem, Dünya tarihindeki birçok mistik geleneğin (Sufizm, Taoizm, Budizm, vb.) paylaştığı bir fikirdir: tekâmülün en üst aşaması olarak, nihai olarak “hiç”e ulaşmak. Bu gelişim, savaşçının egosunu da yendiği bir süreçtir. Çok derin bir boyut ve anlamda, eğer her şey hiç ise, özünde kazanmak ve kaybetmek de yoktur.

Yamamoto Tsunetomo’da olduğu gibi, Takuan Soho için de Buşido’nun ve zihni geliştirmenin yolu efendiye sadakatten geçer. Samuray, sadık bir hizmetkâr olmanın yanında bedenini disipline etmeli, efendisiyle ilgili berrak düşünceleri olmalı, diğer insanlara karşı içerlememeli ve onları suçlamamalıdır. Günlük işler ihmal edilmemelidir. Savaşçı aile yaşamında da uyumlu bir eş olmalı ve evde huzur vermelidir. Şehvet duygularını yenmeli ve Yol’a uygun bir hayat yaşmalıdır. Hizmetinde çalışanlara karşı, kişisel hislerine göre davranmamalı ve hakkaniyetli davranmalıdır. Bu prensiplere uygun bir yaşam, topluluk içinde uyumu sağlar, yönetim ıslah edilir ve aileler huzur bulur (Takuan, 2008: 48-49). Takuan Soho, bu temel prensiplere uygun bir hayatın doğal bir uyumun, dengenin ve sadece samuray yaşamında değil; genel anlamda sosyal hayatta başarının temel şartı olduğuna inanmaktadır. Takuan’a göre hayat en büyük güzelliştir. Zenginlikten ve yoksulluktan öte asıl kazanılması gereken hayattır. Doğru yolda bulunmak ve sağduyu ise hayattan bile daha önemlidir. Sağduyu, onun düşünce sistemi içinde, “her şeye hayat veren Tanrı’nın belirlediği kuralların özünü içerir.” (Takuan, 2008: 55,57). İnsan bedeninin sağduyu ile birleşmesiyle “kişilik” oluşur. Buna Bilgelik, Yol, vicdan ya da doğruluk da denmiştir. İsimleri ve görünen işlevleri ne olursa olsun tüm bunlar özünde daima aynıdır (Takuan, 2008: 57). Sağduyunun gelişimi insanı yüceltir. Onu salt bedensel hazlar ve istekler peşinde koşan bir canlı olmanın ötesine geçirir ve soylu amaçlar için yaşamasını ve çabalamasını getirir.

Samuraylar, gelişimleri boyunca bir ustanın rehberliğinde ilerlerler. Belki sadece ileride tartışacağımız Miyamoto Musashi bu konuda önemli bir istisnadır. Musashi, savaş sanatlarında bir ustası olmamasıyla övünmüş ve her şeyi kendisinin keşfetmiş olmasıyla gurur duymuştur. Genellikle, samuray kültürü, savaş sanatları ve tüm yönleriyle Buşido ustadan çırağa silsile yoluyla aktarılan bir gelenektir. Kişi, zamanla, ustasının da rehberliği altında kendini geliştirerek anlamaya çalışırsa her şeyi öğrenebilir (Takuan, 2008: 60,83). Asiller ve samuraylar Takuan’a göre birbirlerine benzerler. Onlar, dünyanın geçici bir rüya olduğunu anladıklarında lambaları yakar, gecenin tadını çıkarırlar. Beden de bir rüya gibidir. “Bunu fark edip uyandığınızda geride iz kalmaz. Bakmaya ne kadar vakit kalır ki?” (Takuan, 2008: 69,71). *Sınırsız Zihin*’de yer alan bu fikirler, Zen Ustası’nın ölürken izdeşlerine verdiği “rüya” ile ilgili mesajın bir açıklaması gibidir. Hayat ve beden onun spiritüel yaklaşımında birer rüyanın izdüşümleridir ve gerçek hayata uyanmak gerekir.

Buşido eğitiminden geçen savaşçı ihtiraslarını yenmek için mücadele etmelidir. İhtirasla kastedilen sadece zenginlik düşkünlüğü, mal varlığı merakı değildir. Takuan’ın şiirsel ifadeleriyle:

“İhtiras, renkleri gördüğün yerededir.

İhtiras, sesleri duyduğun yerededir.

İhtiras, kokuları hissettiğin yerededir.

Ihtiras, düşüncenin filizlendiği yerdedir.” (Takuan, 2008: 61).

Bu bakış açısına göre algılar ihtirasın kaynağıdır. Algıların, dünyevi keyiflerin, düşüncenin olduğu yerde ihtiras tohumlarının gelişmesi de olasıdır. Kişi, kendini eğiterek, orta yoldan devam ederek algıladığı dünyanın esiri olmaktan kurtulabilir. Elbette samuray zaman zaman hoş vakit geçirmek isteyebilir. Fakat hoş vakit geçirmenin de bir ölçütü olmalıdır. Ölçütlerin olduğu yerde eğlencenin içinde kötülük bulunmaz. Takuan’a göre ölçütleri bulunmayan insanın zamanla aklını yitirme riski bulunmaktadır. Ölçütler gözetildiği ve aşılmadığı sürece sorun yaşanmaz (Takuan, 2008: 69–70). Samuraylık bu açıdan ölçülülüktür.

Başlangıcı olmayan tek bir düşünceden yola çıkan samuray, savaş sanatlarında kazanmak veya kaybetmek için mücadele etmez, güce veya güçsüzlüğe ulaşmakla ilgilenmez, bir adım ileri veya bir adım geri gitmeye çabalamaz. Takuan’a göre düşman onu, o da düşmanı göremez; Gök ve yer arasında ayrılmamış, Yin ve Yang’ın^{vi} ulaşmadığı bir yerde gerekli olan etkiyi kazanır (Takuan, 2008: 86,89–91). Hiçliğin hüküm sürdüğü bir kavrayışta düşman da yoktur ve aslında savaşçı kimseyi öldürmez. Samuray, yaşatmak gerektiğinde yaşatandır, aynı zamanda. Yaşam ve ölüm verirken, her ne veriyorsa bütünüyle onu verir. Takuan bu konuda bir metafor yaparak şöyle der: “Suya basmakla toprağa basmak aynıdır ve toprağa basmakla suya basmak da aynıdır.” (Takuan, 2008: 91–92). Rasyonel bir bakış açısıyla Takuan Soho’nun bu sözleri anlaşılmalıdır. Ama Zen’in simgesel ve metaforlarla yüklü anlatımından doğru bakıldığında, burada söylenmek istenen, her şeyin özünde bir bütün olduğudur. Toprakta yürümek ya da suya batmak, biri diğerine yeğlenir şeyler değildir ve bu tevekkül samurayların sahip olduğu efsanevi cesaretin temel dayanaklarından biridir.

Buşido’da ilerlemek, gelişmek isteyenler yürüdüklerinde, durduklarında, oturduklarında veya uzandıklarında, konuştuklarında, sessiz olduklarında, çay içtiklerinde, pirinç yediklerinde hep aynı yol üzerindedirler; asla çaba sarf etmekten vazgeçmeden hedefi belirleyip o yönde ilerlerler. Samuraylar her şeyi ciddiye alırlar. Zamanın akışı onlar için karanlıkta beliren bir ışık gibidir (Takuan, 2008: 93–94). Bu keskin bilinci Takuan Soho “Taia” kılıcı olarak anlatır. Bu, gökyüzünün altında bir eşi olmayan efsanevi bir kılıçtır. Mücevherlerle bezeli olan bu kılıç en sert metalleri ve çelikleri kolaylıkla keser. Yeryüzünde onu alta edebilecek hiçbir kılıç yoktur. Buşido’nun savaşçıya kazandırdığı gizemli yetenekler Taia Kılıcı olarak adlandırılabilir. Bu yeteneğe sahip olan kişi karşısındaki düşman ne kadar güçlü olursa olsun yenilmez (Takuan, 2008: 95–96). Herkesin Taia Kılıcı vardır, ama bunun açığa çıkarılması gerekir. Takuan’a göre bu gizemli yeteneğe sahip olanlar, “kılıcının ucunu kolay kolay göstermez. Yıldırımından daha hızlıdır. Rüzgârdan daha atiktir.” (Takuan, 2008: 100). Taia Kılıcı, samurayın gücü, farkı ve farkındalığıdır. Bu yetenek ile Buşido prensipleri birleştirildiğinde karşımıza sadece savaş sanatlarında değil, insani gelişim ve moral olgunlaşmada da ortalama kodları aşan bir birey çıkar. Samuraylar bu nedenle asillerle karşılaştırılmış ve toplumda saygın bir yer elde etmişlerdir. Takuan Soho’nun Taia Kılıcı için söylediği, “kelimeler veya konuşmalarla aktarılmaz, herhangi bir öğretiden öğrenilmez,” (Takuan, 2008: 100) ifadesi aslında büyük oranda, büyük kılıç ustası ve stratejist Miyamoto Musashi’nin Buşido anlayışına da işaret etmektedir. Hatta Musashi bu “herhangi bir öğretiden öğrenmeme” yaklaşımını öyle bir noktaya vardırması ki, hiçbir hocası ve ustası olmadan Buşido’da çok önemli bir yol kat etmiş ve bu geleneğin

en önemli ustalarından biri haline gelmiştir. Şimdi, Musashi'nin Buşido'da önemli bir aşamayı temsil eden düşüncelerini incelemeye geçebiliriz.

5. Miyamoto Musashi ve “Stratejinin Bilgeliği”

Miyamoto Musashi (1584–1645) Japon tarihinde önemli samuraylar, savaş sanatı ve strateji ustaları arasında “bir hocanın yol göstericiliği olmaksızın” gösterdiği gelişim ve herhangi bir Yol’u izlemeden oluşturduğu strateji ekolüyle ayrıksı bir konuma sahiptir. Otuz yaşına geldiğinde geçmişine dönüp bakar, girdiği hiçbir çarpışmada yenilmemiş olan bir savaşçıdır. Bu acaba doğal bir yetenek, yazgının buyruğu ya da diğer ekollerin eksikliği nedeniyle mi kaynaklandı diye kendisine sorar. Gece gündüz bu konuda araştırmalar yapar ve nihayet elli yaşına geldiğinde “Strateji Yolu”nu kavrar (Musashi, 2006: 47). O yalnız bir samuraydır, hocası, yol arkadaşı yoktur. Fakat kendi keşfettiği strateji ekolünün (Ni Ten Ichi Ryu)^{vii} kaybolup gitmemesi için Beş Çember Kitabı’nda savaşçılık stratejilerini ve disiplin prensiplerini sonraki kuşaklarla paylaşmıştır. Musashi’nin, bir Buşido klasığı olan bu önemli eseri, *toprak, su, ateş, rüzgâr* ve *boşluk* başlıklı dört tomardan (bölümden) oluşur.

Ni Ten Ichi Ryu’nun esaslarını açıkladığı eserinde Musashi, “strateji”yi savaşçının zanaatı olarak tanımlar. Nasıl ki marangozlar tahtayı işler, diğer meslek grupları da kendi alanlarında çalışma yaparsa, komutan da kendi zanaatı olan stratejiyi hayata geçirmelidir. Musashi, yaşadığı çağda Strateji Yolu’nu gerçek anlamda anlayan savaşçıların olmamasından yakınır (Musashi, 2006: 49). İnsanları alt etme üzerine temellenen Strateji Yolu’nu öğrenen savaşçı, ölümü kararlıca kabullenmiş kişidir. Başkalarıyla kılıçla çarpışırken, savaşlarda yer alırken kendisine ve efendisine ün kazandırabilir. Bu, stratejinin erdemidir; Çin’de ve Japonya’da Yol’un uygulayıcıları “strateji ustaları” olarak tanınırlar. Savaşçıların, titiz bir çalışmayla bu Yol’u öğrenmesi ve hayata geçirmesi gerekir (Musashi, 2006: 49,50,52). Musashi özellikle izdeşlerine kılıcı tek elle kavramalarını öğretir (Musashi, 2006: 58). Bunu başaran, kılıcı tek elle kavrayan ve dolayısıyla her iki elde birer kılıçla çarpışan samuraylar karşılarındaki rakiplere karşı çok daha avantajlı bir hale geleceklerdir. Samurayın silah kullanmasının prensiplerle belirlenmiş bir zamanı vardır. Dar mekânlarda, ya da düşmana karşı yakın dövüşe girdiğinde “yoldaş kılıç”ı kullanır. Uzun kılıç ise her durum ve ortamda etkin olarak kullanılabilir. Savaşçının belli bir silahı yeğlemesi, diğerlerine soğuk bakması doğru değildir. Bir silaha fazlasıyla yakın olmak da, onu iyi tanımamak da başarıyı engelleyecek hatalardır. Her şeyde bir zamanlama vardır, boşlukta da kaçınılmaz bir zamanlama söz konusudur. Savaşçının tüm yaşamında, çabalarında ve hatta çöküşünde de yine zamanlama vardır. Stratejideki zamanlama yönü egzersiz yapmakla öğrenilemez (Musashi, 2006: 57,58,60,61). Buşido, Konfüçyüsçülük veya Budizm gibi belirli gelenekleri; sanatsal ve dansla ilgili başka yolları içermez. “Eğer Yol’u biliyorsan, onu her şeyde göreceksin. İnsanlar kendi Yol’larını parlatabilmelidir.” (Musashi, 2006: 59). İşte kendi “yol”unu parlatabilenler ve Yol’un yansımalarını her şeyde görenler stratejinin egzersizle elde edilmesi mümkün olmayan derin “sırlarını” da yaşam pratikleri içinde kavrarlar.

Musashi’ye göre olaylara geniş bir açıdan bakamayanların stratejide kendilerini geliştirip ustalaşmaları zordur. Aşağıda prensipleri tamamlanan stratejiyi öğrenip uygulayanlar ise çok sayıda düşmana karşı dahi zafer elde edebilirler (Musashi, 2006: 62). Strateji Yolu’nun hayatın her alanına uygulanabilecek prensipleri şunlardır:

- Savaşçı dürüst düşünceden sapmamalıdır.
- Öğrenme egzersizdedir.
- Her sanatla tanışmak gerekir.
- Bütün mesleklerin izlediği Yol'lar öğrenilmelidir.
- Dünyevi konularda kazanç ve kayıp ayırt edilmelidir.
- Savaşçının her şeye dair sezgisel yargı ve anlayışı olmalıdır.
- Görülemeyen şeyleri algılamalıdır.
- En küçük ayrıntı dahi önemsenmelidir.
- Yararı olmayan hiçbir şey yapılmamalıdır (Musashi, 2006: 61,62).

Bunlar Buşido'nun uygulanma sürecinde Musashi'nin samuraylara önerdiği temel kodlardır. Musashi'ye göre, stratejik yaklaşımda savaşçının ruhsal durumu normalden farklı olmamalıdır. Dövüşürken ya da gündelik yaşamını sürdürürken samuray kararlı ama sakin olmalıdır. Her ne yaşanırsa yaşansın, gerilim olmadan karşılamalı, tedirgin olmadan, dingin bir ruhla hareket etmelidir. Ruh dingin olduğunda dahi beden gevşememeli, beden gevşediğindeyse ruhu koyuvermemelidir. Beden ve ruh birbirini etkilememeli, sınırlandırmamalıdır. Samuray ne cansız, ne de aşırı canlı olmalıdır. Coşkuların esiri olan bir ruh da, bitkin düşmüş bir ruh da aslında güçsüzdür. Savaşçı, düşmanın kendi ruhunu ve zaaflarını okumasına izin vermemelidir (Musashi, 2006: 65). Miyamoto Musashi izdeşlerine bilgeliklerini ve ruhlarını eğitmelerini önerir. Bilgeliği geliştirmek adına şu tavsiyelerde bulunur: “adaleti öğren, iyiyi kötüyü ayırt et, farklı sanatların Yol'larını bir bir incele. İnsanlar tarafından aldatılamaz hale geldiğinde stratejinin bilgeliğine erişmiş olacaksın.” (Musashi, 2006: 66). Stratejinin bedensel duruş, bakış ve kılıç tutuş şekillerine dair teknik yönleri de vardır (Musashi, 2006: 66); fakat *Beş Çember Kitabı*'nın yazarı geliştirdiği yolu sadece teknik bir disipline indirgemez. Buraya kadar gördüğümüz gibi etik kodlar ve bilgeliği geliştirme yolları onun düşüncesinin anahtar yönleri arasında yer alır.

Musashi'nin önerdiği “tasarımsız, kavrayışsız” hamle, her ne kadar kendisi, ustası olmadığı ve özgünlüğünün altını fazlasıyla çizse de, diğer Buşido okullarıyla paylaştığı ve Zen'in temel yaklaşımlarını yansıtan bir yöntemdir. Bu yöntemde düşman saldırdığında savaşçının, hızını derhal artırıp gövdesiyle, ruhuyla vurması önerilir. Savaşçı “boşluk”tan elleriyle vurur (Musashi, 2006: 71); Bu yaklaşım, Takuan Soho'nun düşüncesinin ötesine geçerek ve hiçlikle bütünleşerek hareket etmek konusunda söyledikleriyle örtüşmektedir. Musashi ve Takuan arasındaki bir buluşma veya entelektüel fikir alışverişi olasılığı tartışmalıdır. Ama en azından, aynı savaşçılık ortamını, kültürel atmosferi ve samuray dünyasını paylaşan bu iki ismin benzer öncüllerden benzer sonuçlara ulaştığını tahmin edebiliriz.

Samurayın girdiği mücadelede düşmandan önce davranmasının üç yöntemi vardır:

- **Ken No Sen (Kendine Getirmek):** Bu yöntem saldırarak önce davranmaktır. Savaşçı sakinliğini korur ve düşmandan önce davranarak ya da ihtiyatlı ana kuvvetli bir ruhla öne geçer.
- **Tai No Sen (İnisiyatif Beklemek):** Bu yöntem, düşman saldırırken önce davranmaktır. Düşman saldırdığında savaşçı hareketsiz durur ve güçsüz taklidi yapar. Düşman kendisine ulaştığında ve gevşediğinde asıl hamleyi yöneltir.

- **Tai Tai No Sen (Ona Eşlik Ederek Önce Davranmak):** Bu yöntemde savaşıcı düşmanla aynı anda saldırıya geçer. Düşman üzerine hızla gelirken savaşıcı da güçlü ve sakin olarak saldırır, zayıf noktasını tespit eder ve oradan vurur (Musashi, 2006: 81–83).

21. yüzyıldan doğru bakıldığında ilginç olan nokta şudur ki, Miyamoto Musashi, tıpkı Sun Tzu gibi modern zamanlarda en çok işadamları tarafından okunmuş, işletme fakültelerinde kaynak olarak gösterilmiştir. Musashi'nin *Beş Çember*'i 1980lerde Amerikan iş dünyasının gizli yer-altı *best-seller*'ı (çok satanı) olarak tanımlanmıştır. Japon savaş sanatları içinde “pragmatik ve felsefi” pozisyonuyla ayrıcalıklı bir yeri olan Musashi, Wall Street'e adaptasyonda bir sorun yaşamamıştır. Hatta *Beş Çember*, Japon kültürü içindeki MBA'in (İşletme Yüksek Lisansı) muadili olarak dahi adlandırılmıştır (Flippo, 1981) Bu klasik yazarların savaş stratejisine ya da Buşido yönetim prensiplerine dair düşünceleri uygulama alanını iş dünyasında bulmuştur. Yüzerce yıl önce komutanları, samurayları yetiştiren bir felsefe bugün hala işlev taşıyabilmekte ve iş dünyasındaki başarılarla vesile olabilmektedir. Aslında Musashi'nin kendisi dahi, önerdiği stratejilerin farklı alanlarda uygulanabileceğini öngörüyordu. Ne var ki onun kastettiği daha çok bireysel ve geniş ölçekli savaşa dair stratejik geçişlilikti. Tarihsel dönüşümler ve gelişmeler bu geçişliliği ekonomi alanına kadar taşıdı. Günümüzde iş dünyasında samurayların yolunu bir strateji olarak uygulayan birçok yöneticilik stratejisti olduğunu görüyoruz. Bunlar arasında, Don Schmincke'yi anabiliriz. İşadamlarına, CEO'lara^{viii}, işletme yöneticilerine Buşido'dan yola çıkarak strateji ve taktikler öneren Don Schmincke'ye göre (Schmincke, 2010) samurayların izlediği yol her yıl binlercesi basılan modern iş dünyası strateji kitaplarından çok daha etkilidir. İşadamlarına ve yöneticilere, Buşido prensiplerinden süzerek çıkardığı dört ilkeyi hayata geçirmelerini önerir: *ölüm, cesaret, onur, yaşam uyumu*. Elbette bu prensipler modernize edilmiştir ve bir kısmı (mesela ölüm) metaforik anlamda kullanılmaktadır. Bir işletmede, ileri doğru bir hamle yapılacaksa “ölmesi”, yani artık vazgeçilmesi gereken öğeler iyi tanımlanmalıdır. Bununla da bağlantılı olarak, cesaretle yeniliklere doğru adım atılmalıdır. Sadece şirketler arası rekabette değil, şirket içi iletişim süreçlerinde de cesaret gelişim için anahtardır. Personel cesurca doğruları ifade edebilmeli, yanlışlara hayır diyebilmelidir. Tabii, geleneksel Buşido'nun “itaat” kültürüyle kıyaslandığında iş dünyasına önerilen çağdaş samuray yolunun bireysel inisiyatife daha önem verdiğini belirtebiliriz. Onur konusunda da, çalışanlar için bu kadim erdemin işlerini kavrama ve çalışma süreçlerinin entegre bir kısmı haline gelmesi gerekir. Bir belagat olmanın ötesinde personel, meslek onurunu hayatının bir parçası haline getirmelidir. Savaşçılar gibi iş dünyasının profesyonelleri için de “yaşam uyumu” (life balance), yani yaşamın farklı yönlerinin dengeli ve uyumlu bir şekilde bir arada yaşanması önemlidir. İşteki başarının yanında yaşamın sosyal ve kültürel diğer yönlerinde de çalışanların kendilerini gerçekleştirmesi gerekir. (Schmincke, 2010) İşte, bu prensiplerin hayata geçmesi, klasik yönetim stratejilerinin ötesinde, gelenekten modernliğe doğru uzanan Japon yönetim felsefesinin ipuçlarını vermektedir.

Musashi'nin önerdiği birçok yöntemin arasında “dağ-deniz” ruhu, farklı alanlara ve modern piyasadaki ekonomik rekabet süreçlerine uygulanabilecek yöntemlerden sadece biridir. Burada bir şeyi tekrarlamanın iyi olmadığı vurgulanır. Belki herhangi bir şeyi iki kez yapmak zorunda kalabilirsiniz, ama üçüncü kez tekrarlamamalısınız. Düşman “dağ”ı düşündüğünde deniz gibi olmak gerekir, “deniz”i düşünüyorsa dağ gibi saldırmalıdır (Musashi, 2006: 89–90). Bu derin yaklaşım,

günümüz ekonomisinde şirketler arası rekabete, inovasyon, reklam ve tanıtım kampanyalarına pekâlâ uygulanabilir. Bir düğüm anında, çıkış yolu gözükmediğinde Musashi'ye göre “yenilenmek” gerekir. Bu durumda mevcut çabalar terk edilmeli, durum yeni bir bakışla gözden geçirilmelidir. Kilitlenme durumu yeni bir ruhla olaya bakarak, yeni bir ritim elde ederek aşılabilir (Musashi, 2006: 90). Açıkçası bu yaklaşım da, Musashi'nin önerdiği hayatın farklı alanlarına uygulanabilir yöntemlerden bir diğeridir. Bu ve benzeri görüşleri bugün Musashi'yi stratejinin gerektiği her alandan uzmanlar ve modern okuyucular için cazip hale getirmektedir.

Buşido anlayışını detaylı olarak aktarırken Musashi “boşluk” kavramına özel bir önem atfeder. Bu kavram, daha önce de vurguladığımız gibi onun Takuan'a ve hatta her ne kadar kendini diğer spiritüel okulların dışında görse de *satori*'ye^{ix} yaklaştığı bir noktadır. Miyamoto Musashi boşluğu şöyle tanımlar: “Boşluk ruhu, hiçbir şeyin olmadığı noktadır. İnsanın bilgisine dâhil değildir. Tabii boşluk, hiçliktir. Var olan nesnelere bilmekle, var olmayı da bilebilirsin. Boşluk budur.” (Musashi, 2006: 105). İşte boşluğun elleri haline gelen samuray, tıpkı Takuan'ın “Taia Kılıcı”nda anlattığı gibi yenilmez hale gelir.

Miyamoto Musashi savaşıllara Strateji Yolu'nun derinliklerine vakt olmaksızın için savaş sanatlarını tam olarak incelemelerini ve Buşido'dan en küçük bir şekilde de olsa sapmamalarını önerir. Ruh yerleşikliğe ulaşan samuray, her gün her saat egzersiz yapmalıdır. Savaşçı yüreğini, ruhunu ve algısını keskinleştirmelidir. Artık bu yoğunlaşmanın ardından, “ruhun hiç bulutlu olmadığı, yolunu şaşırma bulutları dağıldığında, gerçek boşluk işte budur.” (Musashi, 2006: 105). Gerçek boşluğa ulaşan samuray, Musashi'ye göre yenilmezliğe de ulaşacaktır. Buşido'nun özüdeki derin sırrı Ni Ten Ichi Ryu ekolüne göre samurayın boşluğun elleriyle savaşıması ve benlik/ego sınırlarından kurtulmasıdır. Burada bir kez daha, fiziksel eğitimin ötesinde Buşido'nun bir felsefi yoğunlaşma ve gelişme disiplini olduğunu görüyoruz.

6. Munenori'nin “Hayat Veren Kılıcı”

Yagyū Munenori'nin (1571–1646) temsil ettiği Yagyū Shinkage-ryū Buşido ekolu de yüzyıllardan bugüne uzanan önemli samuray soyağaçlarından biridir. Munenori, samuray ve Buşido tarihinin en önemli figürlerinden biridir ve hatta Takuan Soho, Zen düşüncesi ve savaş sanatları arasındaki bağı açıklamak üzere *Sınırsız Zihin*'i, Yagyū Munenori'yi aydınlatmak üzere yazmıştır (Munenori, 2010: 31–32). Savaş sanatları eğitimi veren okulların Muromachi döneminin (1226–1568) ikinci yarısı ardından çoğaldığı göz önünde bulundurulduğunda (Munenori, 2010: 35), Yagyū Munenori tam da bu verimli dönemde dünyaya gelmiştir. Takuan Soho'nun sayesinde savaş sanatları ile Zen arasındaki derin bağları görmüştür. Onun tavsiyeleri doğrultusunda “boş zihin”in, bağılıklardan kurtulmanın aydınlanmada ve kılıç ustalığında taşıdığı anlamı kavramıştır (Munenori, 2010: 35). Japon geleneksel düşüncesinin bu yaklaşımının, Batılı rasyonel akıldan ne kadar farklı olduğunu görüyoruz. Batılı bir perspektiften bakıldığında aydınlanma bir bilgi “birikimi”, nicel olarak zihnin çeşitli bilgilerle dolması ve bunun sonucunda bir nitel dönüşümün yaşanmasıdır. Doğru düşüncesinde, özellikle Zen'de ise Yol'un başı ve sonu birdir: bir şey bilmeden, boş zihinle çalışmaya başlayan savaşçı (burada savaşçılık bir aydınlanma arayışı, mücadelesi anlamındadır), nihayet Yol'u tamamladığında yine “boşluk”a varır. Zihnin düşüncelerden arınması hem ruhsal kurtuluşun hem de savaşçılık sanatında gelişimin temel dayanağıdır.

Shinkage-ryu'ya göre, kılıç kullanımına göre, "hayat veren kılıç" ve "ölüm dağıtan kılıç" olarak ayrılabilir. Burada kavramın ikili bir anlamı söz konusudur. Bir taraftan kılıç, eğer "kötücül" bir rakibe karşı kullanılıp, binlerce insanın hayatta kalmasını sağlıyorsa, "hayat veren kılıç" olarak adlandırılır. Diğer taraftan, girdiği çarpışmada kılıç ustası rakibe başlama cesareti, dolayısıyla "hayat" verir ve onun hareketi ardından nihai darbeyi vurur. Bu durum da hayat veren kılıç olarak adlandırılır (Munenori, 2010: 37). Yagyu Munenori'nin hayat veren kılıç anlayışı, onun ustası olan Takuan Soho'nun görüşlerini birçok noktadan izlemekte, ustasının açtığı mecrayı geliştirerek güncel durumlara uyarlamaktadır.

Musashi gibi Munenori de "duruş", "eller ve ayaklar"ın durumu ve "kılıç"ın tutuluş biçimine büyük önem vermektedir (Munenori, 2010: 51). Onun Buşido anlayışı, kendinden önceki diğer ustalar gibi bir yandan teknik bir yönü barındırmakta, diğer yandan manevi ve felsefi bir boyut da taşımaktadır. Hatta genel anlamda Buşido'da "teknik" yöndeki sonu gelmez ısrarlı tekrarların aydınlanmaya giden spiritüel yolda meditatif bir fayda sağladığı söylenebilir. Savaşçının yaptığı hiçbir uygulama onun bilgelik arayışı ve yolculuğundan azade değildir. Bireysel anlamda bir savaşçının yaptığı kılıç egzersizleri aslında büyük ölçekte gerçekleşen savaşlardan özde farklı değildir. Benzer prensipler her iki durumda da işler. "Bir kılıcın zaferi ve yenilgisi zihindedir." (Munenori, 2010: 54). Aynı zihin bir ordunun zafelerini veya yenilgisini de belirler; ya da, günümüz ekonomisinden yola çıkarak bir örnek verecek olursak, bir şirketin başarılı olmak üzere izleyeceği işletme stratejileri de aslında yine zihindedir. Düzeyler ve ortamlar değişse de, Buşido'nun öğördüğü temel strateji koşullara uyumlaşabilir ve etkili olabilir. Çağdaş işletmecilik / yönetim felsefesi alanında bu samuray kodlarının uygulanması konusunda örnekler sadece Japonya'da değil, Amerika'da da görülmektedir. Samuraisuccess Inc., bu alanda hizmet veren birçok Amerikan şirketinden biridir. Merkezi Kolorado'da bulunan şirketin, Nevada ve Florida'da da ofisleri bulunmaktadır. Bir örnek olarak incelediğimizde, Buşido kodlarının iş yaşamına uyarlanmasının ipuçlarını veren Samuraisuccess Inc. Amerikan CEOları ve ekipleri için, global vizyon, ekip çalışması, yaratıcılık ve liderlik konularında eğitimler verir. Samurayların yaşam felsefesi ve yönetim anlayışları, şirketin eğitim ve seminer çalışmalarında modern zamanın iş dünyasının ihtiyaçlarına uyarlanmıştır. Buradaki özel dersleri alanlardan birinin ifadesiyle, bu eğitim sayesinde iş dünyasının profesyonelleri herhangi bir piyasa ve rekabet ortamında sadece ayakta kalmanın değil; aynı zamanda, çevresel faktörler her ne olursa olsun "zenginleşme"nin ve iktisadi büyümenin de taktiklerini öğrenirler (www.samuraisuccess.com). Görüldüğü gibi, samurayların yönetsel stratejilerinin çağdaş uyarlamalarının örneklerini Doğu'da (Japonya'da) olduğu kadar Batı'da da (ABD) görüyoruz.

"Hayat veren kılıç" anlayışı bir adamı yenmekle ilgili değildir. Munenori'ye göre asıl mesele "kötülüğü" ortadan kaldırmaktır. Bu anlamda bir rakibi etkisiz hale getirme stratejisi aslında binlerce kişiye hayat verme yoluna dönüşebilir (Munenori, 2010: 60). Burada kaçınılmaz olarak etik bir zeminin varlığını görüyoruz. Salt "kazanmak" üzerine kurulu araçsal/rasyonel bir stratejiyle değil, hayatı "iyilik" ve "kötülük" ekseninde algılayan ve yorumlayan bir "ahlak felsefesi" ile karşı karşıya geliyoruz. Bu anlamda Buşido, bir ayağı Doğu'nun mistik öğretilerinde, diğer ayağı etik alanında bulunan bir düşünce sistemidir. Burada, daha önce de bahsedildiği gibi esas, zihni boşaltmaktır. "Zihninizde başka bir şey kalmadığında her şeyi yapmak kolaylaşır." (Munenori, 2010: 61). Uzun eğitimlerden sonra, artık zihninizde hiçbir şey kalmadığında, zihnin ulaştığı bu "eksiklik" her şeye

dayanak olabilir. “Siz kendiniz zihninizin nerede olduğundan habersiz olacaksınız ve böylece kötü niyetler ve iblisler de zihninizi bulamayacak. Eğitim bu noktaya ulaşma amacıyla yapılır. Başarılı bir eğitimle eğitimin kendisi uzaklaşıp gider. Bütün yolların hedeflediği gizli kural budur.” (Munenori, 2010: 63). Zihne eğer düşmanlar ulaşmazsa, zihnin ne yapacağı da öngörülemmez. Bu strateji, gizemli bir savaşçı olmanın temel zihinsel boyutudur. Bu temel Buşido yaklaşımı, aslında sadece iş dünyası bağlamında değil, reel savaş ve askeriye alanında da çağdaş Japon toplumunda yansımalarını bulmuştur. Japonya’nın, burada bahsedilen temel değerlerin yanında, teknolojiyi de mobilize ederek “samuraylık”ın bir çağdaş versiyonuna doğru yol aldığı kaydedilmiştir (Halloran, 1995). Aslında, 2. Dünya Savaşı’nda Japon Militarizminin yarattığı, ya da en azından müsebbipleri arasında bulunduğu büyük yıkımın da bir oranda samurayların düşünce yapısının olumsuz yansımalarından kaynaklandığı öne sürülmüştür (Cleary, 1998). Bu yaklaşım, “Dünya Savaşı” gibi karmaşık bir olguyu, birçok sosyo-ekonomik, sosyo-politik nedenin ötesinde; salt düşünsel faktörlerle açıklamasıyla yeterince tatmin edici bir cevap verememektedir.

Munenori’nin görüşlerine dönecek olursak, savaşçının kazanmasındaki anahtar özelliklerden biri belirli bir ritme sahip olmamaktır (Munenori, 2010: 69). Belirli bir ritim varsa, bir sonraki hamlenin öngörülmesi mümkündür. Savaşçının bir rutine girmesi, karşıtlarının onun davranışlarını önceden tahmin etmesini mümkün kılar. Ne var ki, savaşçı belirli bir ritme esir olmadan, serbestçe hareket ederse davranışları öngörülmaz olur. Samurayın kendi zihni karşı tarafa kapalı olmalıdır, fakat o düşmanlarının zihnini okuyabilmelidir. Bu anlamda, Yol, “aldatma”yı gerektirir. Savaş hileleri stratejinin ayrılmaz bir parçası gibidir. Samuray, “rüzgâr ve suyu” dinlemelidir. Üstteki sessizliğin altındaki hareketi fark etmeli, adımlarını buna göre ayarlamalıdır. “Huzur yukarıda, yoğun hareket aşağıdadır.” (Munenori, 2010: 71). Bu yoğun hareketin bilgisi, kavranması savaşçının zafere giden yolunu sağlamlaştıracaktır. Bu bakış açısı, Çin Taocu düşüncesinin “Yin ve Yang” prensibiyle de birebir bağlıdır. Yin’in içindeki Yang’ı görebilmek, sükûnetin sakladığı hareketi okuyarak, buna göre manevra yapmak gerekir (Munenori, 2010: 71,72). Savaşçı bu süreci doğal bir akım olarak yaşamalıdır. Eğer sadece kazanmayı amaçlarsa bu patolojiktir. Sadece, Buşido’nun kendisine sunduğu savaş tekniklerini uygulamaya çalışırsa bu da bir tür patolojidir. Sadece saldırıya hazırlanmak veya her an bir saldırı beklemek patolojiktir. Tüm bu patolojik yaklaşımların yanında, Munenori’ye göre, bu patolojilerden arınmayı düşünmek de bir patolojidir. “Zihne takılan ne varsa hastalık olarak kabul edilmelidir.” (Munenori, 2010: 72). Zihnin boşluğu “hayat veren kılıç” stratejisi için elzemdir.

Samuray, savaş sanatlarında aceleci saldırılardan uzak durmalıdır (Munenori, 2010: 87). Hesaplayarak, planlayarak bir saldırıya girişmek de; rasgele, aceleyle bir kalkışmada bulunmak da Buşido’nun prensiplerinden uzaktır. Savaşçının, belirli bir hamle yaptıktan sonra “zihni geri getirmesi” gerekir (Munenori, 2010: 87,88). Burada kastedilen, son hamle yaptığı yere zihnin takılıp kalmamasıdır. Çünkü böyle bir takılma yaşanırsa kaçınılmaz olarak bir durgunluk oluşacaktır. Bu durgunluk anı da rakibin saldırıya geçerek inisiyatifi ele geçirmesine ve kazanmasına neden olabilir. Eğer zihin geri çağrılır ve herhangi bir durumda takılıp kalmazsa devingenliğini korur. Zihin bedene hükmeder, onun efendisidir. Savaşçının sahip olduğu bütün yetenekler zihindedir (Munenori, 2010: 90). Bu yeteneklerin özgürce açığa çıkması, başarıya ulaşmayı mümkün kılar. Zihnin, Yagyü Shinkage-ryu ekolünde başarabileceği en büyük taktik hamlelerden biri ise, “kılıçsızlık”tır.

Munenori, “kılıçsızlık”tan ekolünün “en gizli sırrı” olarak bahseder (Munenori, 2010: 94-95). Bu yöntemin özünde, kılıçsız olan kişinin, kılıçla saldıran rakibi etkisiz hale getirmesi yatar. Aslında, Buşido’nun birçok prensibinde olduğu gibi, burada da hayatın her alanına uygulanabilen bir yöntem vardır. Önemli olan, rakiple eşitsizliği de, onun silahını etkisiz hale getirerek avantaja çevirebilmektir.

Takuan Soho’nun izleri Munenori’nin “tanımsız” kavramında da kendini hissettirir. Tamamen özgür olan zihin belirsiz ve görünmezdir. Eğer zihninizi tek bir yerde takılıp kalırsa yenilirsiniz. Rengi ve biçimi olmayan, gözle görülemeyen zihin “tanımsız” kalmalı ve algılanamamalıdır. Zen’le de bağlı olarak savaş sanatları bir yere bağlı kalmamanın özgürlüğünü yaşamalıdır (Munenori, 2010: 99-100). Bunu başaran zihin hiçbir şeye şaşırılmaz ve bu sıradan zihin olarak adlandırılabilir. “Sıradan zihin göğsünüzde hiçbir şey bırakmamaktır, bütün izlerden kurtulup göğsü boşaltmaktır. Buna sıradan zihin denir.” (Munenori, 2010: 102). Yagyū Munenori’nin düşüncesinde, göğsü cesaret ve kahramanlık duygularıyla dolu savaşçılar değil, tamamen “boş” bir göğse sahip olanlar kazanır. Bu Zen’dir.

Sonuç

Japon samuray tarihinin ve modern zamanlarda artık eski boyutuyla yaşamayan geleneğinin temel felsefesi ve etik kodlar bütünü olan Buşido’yu, Japon savaş sanatları dünyasının önemli tarihsel figürlerinin görüşleri ekseninde analiz ettik. Buraya kadar yaptığımız analiz ve tartışma, samurayların yaşamının güçlü felsefi ve etik prensiplere dayandığını gösterdi. Öte yandan, bu geleneksel bağlamın yanında çağdaş alanda da Buşido’nun izdüşümleri olduğunu gördük. Bir anlamda günümüzde “savaş sanatları”nın popülerleşmesi ve geniş yığınlara yayılarak “demokratizasyonu” (Cynarski–Obodyński, 2010), samuray felsefesinin kodlarının da geniş yığınlara doğru açılmasını gündeme getirmiştir. Buşido’nun bu demokratizasyon ve yaygınlaşma süreci, iş dünyasında, CEO’lar arasında onun bir yönetim felsefesi olarak etkin kullanımını gündeme getirdi. Bu bağlamda, en az Sun Tzu kadar Musashi de işadamları tarafından bir rehber kitap olarak okunmuştur. Samurayların yaşam tarzı, hiçbir zaman Batılı anlamda bir savaşçılık, teknik rasyonaliteyle belirlenmiş bir organizasyon ve mücadele anlayışına dayanmadı. Samuraylar için, temel etik prensiplerinde tanımlanan dürüstlük, adalet, cesaret, gözüpeklik, nezaket, doğruluk, onur ve sadakat gibi kavramlar; salt fiziki olarak savaşı kazanmaktan daha anlamlı oldu. Belki de bu yüzden, bir anlamda samuraylar savaşı kaybettiler ve tarih sahnesinden büyük oranda çekildiler. Çünkü modern dünya ve yansımaları Japonya’da da bulmuş olan modernite temellerini rasyonalite, verimlilik, başarı, rekabet, ilerleme gibi bambaşka kavramlarda bulur. Dünyanın her yerinde olduğu gibi, Japonya’da da gelenek alt edilmiş, dönüştürülmüş ya da tabii kılınmıştır. Belki de bu yenilgi, bugün Japonya’da ya da Japonya dışındaki dünyada bulunan az sayıdaki otantik Buşido ustasının yüzlerindeki ifadeye yer alan hüznün kaynağı ve nedenidir. Tabii, teknolojinin ve fotoğrafın olmadığı bir çağda yaşamış olan erken samurayların, sadece minyatür resimlerinden yola çıkarak, bugünkü samuraylarla aynı ifadeye sahip olup olmadığını hiçbir zaman anlayamayacağız. Bugünün modern bakışıyla bakıldığında hüznün olarak gördüğümüz şey, belki de sadece savaş sanatı tekniklerinin değil mimiklerin ve ifadelerin de kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla bugüne gelen bir mirastır; ya da, az önce ifade edildiği gibi yenilmişliğin kaçınılmaz ifadesi onların yüzlerinde yansımaları bulmuştur. Bu, herhalde konuya doğru “bakan” sosyal bilimcinin hiçbir zaman yanıtlayamayacağı bir sorudur.

KAYNAKLAR

- Archer, Joshua (2008). Understanding Samurai Disloyalty, New Voices, volume: 2, 80-102
- Cleary, Thomas (1998). Japon Savaş Sanatı. (Çev: Ş. Süer Kaya). Anahtar Kitaplar Yay: İstanbul.
- Cynarski, W. J. – Obodyński, K. (2010), Martial Arts in the Process of Institutional and Ideological
- Change on the Example of Aikijutsu, http://www.atsga.com/pdf/Martial_Arts.pdf
- Deshimaru, Taisen (2002). Savaş Sanatları'nda Zen Yolu.(Çev: Selim Yeniçeri). Okyanus Yay: İstanbul.
- Flippo, Chet. (1981). Samurai Businessman. “New York Magazine”, volume: 14, 29-31
- Halloran, Richard (1995). Japan’s Military Force: Return of the Samurai?, Parameters, Vvolume: 25, 28-40
- Munenori, Yagyu. (2010). Hayat Veren Kılıç.(Çev: Z. Heyzen Ateş). Kırmızı Kedi Yay: İstanbul.
- Musashi, Miyamoto (2006). Beş Çember Kitabı. (Çev: Sibel Özbudun). Anahtar Kitaplar Yay: İstanbul.
- Narrowsay, Lisa (2008). Symbols of State Ideology: The Samurai in Modern Japan, New Voices, volume: 2, 63-79
- Nitobé, Inazo (2004). Bushido: The Soul of Japan. <http://www.gutenberg.org>
- Samurai Success Inc., Resmi Web-sitesi, <http://www.samuraisuccess.com>
- Schmincke, Don (2010). The Samurai Executive: Ancient Warrior Tips for Business Success Today. <http://www.myarticlearchive.com/articles/6/136.htm>
- Sun Tzu (1991). The Art of War. (Translation: Thomas Cleary). Shambala: Boston&London.
- Takuan, Soho (2008). Sınırsız Zihin.(Çev: Özlem Yaşayanlar). Arion Yay: İstanbul.
- Tsunetomo, Yamamoto (2006). Hagakure: Saklı Yapraklar. Çev: H. Can Erkin, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul.
- Wilson, William Scott (2010). “An Interview with William Scott Wilson about Bushido”. <http://www.kodansha-intl.com/books/html/en/9784770029423.html>

ⁱ Zen, Budizmin Çin’de ve Japonya’da aldığı şekil ve yoldur. Bodhidharma tarafından 5.-6. yüzyıllar dolaylarında Çin’e getirilen Budizm burada *Çan Budizm* halini almıştır. Çan Sanskrit dilindeki *Dhyāna* kelimesinden gelir ve öz olarak meditasyon anlamına işaret eder. Çan sözcüğü Japonca’da Zen haline dönüşmüştür. Çin’de, Japonya’da ve Kore’de yaygın olan Zen, Mahayana Budizmi’nin çatısı altında değerlendirilir.

ⁱⁱ *Seppuku* savaşçının onurunu korumasını sağlayan bir intihar türüdür. Burada ölecek olan kişinin başı, belli bir ritüele uygun olarak kılıçla kesilir.

ⁱⁱⁱ *Dojo*, Japon savaş sanatlarının (Karate, Kendo, Aikido, Ninjutsu, vb.) çalışıldığı eğitim ve antrenman merkezidir.

^{iv} Bu konuda popüler kültürden bir örnek olarak “Kaplan ve Ejderha” (Crouching Tiger, Hidden Dragon, 2000) filmi gösterilebilir. Burada kılıç ustası tekniğinin kusursuzluğuna kaligrafi sanatında yansımalarla ulaşılmaktadır.

^v *Koan*, Zen ustası tarafından öğrencisine verilen, çelişkili, rasyonel mantıkla çözülemeyecek ama çözüldüğünde öğrenciyi aydınlanmaya yönlerecek olan bilmecelerdir.

^{vi} *Yin ve Yang*, Taoizm’de hayatın ve ölümün, her şeyin kaynağı olarak gösterilen “dişil” ve “eril” öğelerin bir bütünüdür. Siyah ve beyaz olarak ikiye bölünmüş bir daire olarak temsil edilir.

^{vii} *Ni Ten Ichi Ryu*, “İki Göğün Bir Olduğu Strateji Okulu” olarak çevrilebilir. Bugün de Japonya ve Amerika’da Ni Ten Ichi Ryu ekolünde kılıç ustaları yetiştiren dojo’lar çalışmalarına devam etmektedir. Bkz: <http://www.nitenichiryu.jp>

^{viii} Şirketlerde Üst Düzey Genel Yönetici.

^{ix} *Satori*, Japon Zen Budizm geleneğinde ruhsal “aydınlanma” durumudur.